

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosa
mint fogyatékosügyei független mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-2787/2023. számú ügyben

A Rózsakert Integrált Szociális Intézményben ellátott
fogyatékosággal élő személyek alapvető jogaival összefüggésben

Érintett szerv: Rózsakert Integrált Szociális Intézmény Vas Vármegye (9632,
Sajtoskál, Rákóczi utca 1.)

2023.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-2787/2023. számú ügyben**

1. A vizsgálat megindítása, előzmények

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: Fogyatékossgügyi Egyezmény) 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/O.§ (1) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa a fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszasság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Ezen feladatkörömben a fogyatékossgügyi független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását határoztam meg tekintettel arra, hogy az Ajbt. 39/O.§ (2) bekezdés alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára.

A vizsgálat indokoltságát a fenti törvényi rendelkezéseken túl, a bentlakásos intézmények magas ellátotti létszáma önmagában is megalapozza, ugyanis a CRPD kifejezetten az önálló életvitel és az egyéni autonómia alapelveit deklarálja, amelyek a nagylétszámú otthonok működési diszfunkciói (személyi és tárgyi feltételek hiánya, túlszűfolttság) következtében hatványozottan sérülhetnek, ahogy azt több korábbi ombudsmani vizsgálat feltárta. Az intézményeknek biztosítaniuk kell azonban a szociális intézményi férőhelyek kiváltásának teljes megvalósulásáig is a fogyatékossgal élő személyek számára a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye, a Fogyatékossgügyi Egyezményben rögzített követelmények érvényesülését.

A fentiek alapján *a bentlakásos intézményekben élő fogyatékossgal élő személyek alapvető jogainak monitorozása érdekében* a fogyatékossgügyi független mechanizmus keretében az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból indítottam eljárást a *Rózsakert Integrált Szociális Intézmény Vas Vármegye (a továbbiakban: Intézmény) működésének* alapjogi szempontú vizsgálatára, amelynek során munkatársaim 2023. szeptember 7-én helyszíni vizsgálatot tartottak *Sajtoskálon a Székhelyintézményben és az Intézmény egyik telephelyén, a Harangvirág Lakóotthonban (a továbbiakban: Lakóotthon).*

2. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja [Alaptörvény Q) cikk (2) - (3) bekezdés „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”];*

- *Az emberi méltósághoz való jog* [Alaptörvény II. cikk „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”];
- *A testi és lelki egészséghez való jog:* „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.” [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés];
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve* [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2)-(5) bekezdés „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”];
- *A fogyatékosággal élők kiemelt védelme:* „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.” [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés].

3. Az alkalmazott jogforrások

- Alaptörvény;
- Ajbt.;
- Fogyatékoságügyi Egyezmény (CRPD);
- A szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről szóló 1987. évi 12. törvényerejű rendelet;
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.);
- A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.);
- Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.);
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvt.);
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM r.);
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások igénybevételéről szóló 9/1999. (XI. 24.) SzCsM rendelet;
- A pszichiátriai betegek intézeti felvételének és az ellátásuk során alkalmazható korlátozó intézkedések szabályairól szóló 60/2004. (VII. 6.) ESzCsM rendelet;
- Az Országos Fogyatékoságügyi Programról (2015-2025.) szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat (a továbbiakban: OFP).

4. A megállapított tényállás

4.1. Az Intézményről

A Székhelyintézménynek az 1863-ban átépített Rupprecht-kastély ad otthont. Az épületben 1950-től működik szociális otthon, 1958-ban 150 férőhelyes pszichiátriai gondozóvá és foglalkoztatóvá alakították át. A Kastélyépületet 1968-69-ben újjátették fel. Később 2006-ban pavilon épülettel egészült ki, majd 2007-ben adták át a 12 fős rehabilitációs célú lakóotthont a sajtoskáli Metőc sétányon.

A Székhelyintézményben azon krónikus *pszichiátriai betegek ápolása-gondozása* történik, akik az ellátás igénybevételének időpontjában nem veszélyeztető állapotúak, akut gyógyintézetet nem igényelnek, és egészségi állapotuk, valamint szociális helyzetük miatt önmaguk ellátására segítséggel sem képesek. Az Intézmény működési köre Vas Vármegye közigazgatási területe.

A vizsgálattal érintett Intézmény sajtoskálai székhelyén *jelenleg a Vas Vármegyei Kormányhivatal által elrendelt létszámfelvételi zárlat van érvényben mindaddig, amíg a jogszabályban előírt követelmények, személyi és tárgyi feltételek nem teljesülnek. A zárlat jelentős nehézséget okoz a Vas Vármegyei illetékességű pszichiátriai betegek otthonaiban várakozók elhelyezésében, tekintettel arra, hogy a várakozói igényekhez képest egyébként is csekély a vármegyében a pszichiátriai otthoni férőhelyek száma.*

Az Intézmény telephelyei:

Kökény Otthon, Kőszegpaty 9739 Kőszegpaty, Kossuth utca 34. sz. (szenvedélybetegek ellátása) Kőszegtől délkeletre található Kőszegpaty község. Az intézménynek helyet adó kastélyépületben jelenleg 30 fő szenvedélybeteg ellátása történik.

Kastélypark Otthon, Peresznye 9734 Peresznye, Hunyadi János utca 85. sz. (időskorúak, pszichiátriai betegek, fogyatékkal élő személyek ellátása) 1947-től működik szociális otthonként. Az intézményben jelenleg nincs ellátás, a fűtési rendszer meghibásodása miatt 2019-ben kiürítésre került.

Őszirózsa Idősek Otthona, Kőszeg 9730 Kőszeg, Munkácsy Mihály utca 15. sz. (időskorúak ellátása) Az egykori szervita kolostorában gyermek napközi otthonként üzemelő épület biztosítja ma helyet 36 fő időskorú elhelyezésére.

Gesztenyés Otthon, Kőszeg 9730 Kőszeg, Kálvária utca 14. sz. (időskorúak és szenvedélybetegek ellátása) Az épület jelenleg időskorúak és szenvedélybeteg személyek ellátását biztosítja összesen 77 fő számára.

Harangvirág Lakóotthon, Sajtoskál 9632 Sajtoskál, Metőc sétány 16. (pszichiátriai betegek rehabilitációs ellátása) A rehabilitációs célú lakóotthon 2004-ben épült, 2007. október 4-én adták át, amely 12 fő pszichiátriai beteg személy elhelyezésére alkalmas. A Lakóotthonban azon önellátásra legalább részben képes 16. életévét betöltött, de a reá irányadó öregségi nyugdíjkorhatárt még be nem töltött pszichiátriai betegek ellátása történik, akik az intézményi elhelyezés során felülvizsgálatban vettek részt és a felülvizsgálat eredménye, illetve a gondozási terv és egyéni fejlesztés alapján, lakóotthoni elhelyezésük az önálló életvitel megteremtése érdekében indokolt. Akik családban élnek és képességeik fejlesztése, valamint ellátásuk lakóotthoni keretek között biztosítható és rehabilitációjuk családjukban nem oldható meg.

4.2. Az Székhelyintézmény infrastrukturális feltételei és működése

4.2.1. Személyi feltételek

Az Székhelyintézményben engedélyezett ellátotti létszám 140 fő, azonban a létszámfelvételi zárlat következtében a vizsgálat időpontjában betöltött létszám 78 fő volt. A Székhelyintézmény férőhelykihasználtságának éves mutatói is ennek megfelelően alakultak (69 %).

A rendelkezésre álló szakmai létszám a lecsökkent ellátotti létszám ellenére sem felel meg a jogszabályi előírásoknak. Az alábbi táblázat adataiban jól látható, hogy *a létszámhiány az ápoló gondozói munkakört érinti leginkább.*

Az engedélyezett álláshelyek betöltésére az Intézmény kiemelt figyelmet fordít, ennek ellenére jelentős létszámhiány tapasztalható. A pszichiátriai betegek otthona tekintetében 1 fő telephelyvezető, 2 fő osztályvezető ápoló, 10 fő ápoló-gondozó, valamint 1 fő szociális munkatárs, a rehabilitációs célú lakóotthonból 1 fő segítő munkatárs álláshelye volt betöltetlen. A vizsgálat idején a funkcionális álláshelyekről 3 munkatárs hiányzott. A sajtoskáli Lakóotthonnak a vizsgálat időpontjában 9 lakója volt, az engedélyezett dolgozói létszám 3 fő, amelyből a betöltött létszám 1 fő.

Az intézményvezető tájékoztatása szerint az üres álláshelyek hirdetése folyamatosan történik a közszféra hivatalos állásportálján, internetes közösségi oldalakon, illetve a megyei napilapban.

Általánosságban azonban az tapasztalható, hogy *a szociális terület nem vonzó a munkavállalók számára, a nem versenyképes jövedelem, a nem állami fenntartású intézmények jelenléte, az egészségügyben tapasztalható magasabb bérezés és a piaci szféra elszívó hatása miatt folyamatosan vannak betöltetlen álláshelyek az Intézményben. Vas Vármegyében a határ közelsége fokozottan megnehezíti a szakképzett munkaerő megtalálását, illetve az egyes telephelyek földrajzi megközelíthetősége is kedvezőtlen hatású.*

Az újonnan belépő munkavállalók több esetben már a próbaidő alatt távoznak a megterhelő feladatellátás miatt, esetleg szakmai vagy emberi alkalmatlanságukra derül fény. *Az Intézményben hosszabb ideje dolgozó munkavállalók leterheltsége folyamatosan nő. Az üres álláshelyek betöltetlensége miatt gyakori a többletmunka elrendelés, a szabadságok ütemterv szerinti kiadása teljesíthetetlen feladat.*

A Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság vizsgálati jelentésében¹ rámutat arra, hogy másfélszer több az Intézményt elhagyó munkatársak száma a belépőkénél. A Lakóotthon kivételével valamennyi telephelyen magasabb volt a kilépő munkavállalók száma. Továbbra is *a Székhelyintézményben van a legjelentősebb probléma, mind a szakmai, mind pedig a funkcionális álláshelyeket tekintve. Az ápolók, gondozók körében előfordul, hogy a napi beosztások elkészítése is problémát okoz. A Vas Vármegyei Kormányhivatal által elrendelt felvételi zárlat miatt a lakók száma 78 főre csökkent, a személyi feltételekben fennálló hiányosságok miatt a felvételi tilalom fenntartása továbbra is indokolt. Az alacsony munkavállalói létszámra tekintettel az ápolók, gondozók 12 órás munkarendben dolgoznak és 1-1 munkavállaló teljesít szolgálatot nappal és éjszaka is. Az ágyban fekvő lakók fürdetéséhez besegítenek egymásnak, így hétfőn, kedden és szerdán a pavilon, csütörtökön és pénteken a Kastélyépület lakóinak fürdetését végzik.*

Az Intézmény kiemelt figyelmet fordít a munkavállalók képzésére, továbbképzésére. A képzésekre történő jelentkezésekben segítséget nyújtanak a munkavállalók számára és biztosítják az azokon történő részvételt. A vezető beosztású kollégák esetében kiemelten fontosnak tartják a szociális vezető képzésen való részvételüket a szükséges vezetői szemlélet elsajátításához. A sajtoskáli Székhelyintézmény, valamint a Kőszeg, Kálvária utcai telephely rendelkezik szakápolási engedéllyel. A szakápolás területén dolgozó kollégák folyamatosan részt vesznek az egészségügyi továbbképzéseken, a jogszabály által előírt kredit pontokkal rendelkeznek.

¹ A Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Vas Vármegyei Kirendeltségének 2022. évi szakmai ellenőrzése

Az engedélyezett és a betöltött szakmai és funkcionális álláshelyek alakulása a vizsgálat időpontjában:

Rózsakert Integrált Szociális Intézmény Vas Vármegye - Sajtoskál székhely

Engedélyezett álláshelyek száma összesen: 55

Betöltött álláshelyek száma összesen: 38

szakmai álláshelyek

Munkakör	Engedélyezett álláshely	Betöltött létszám	Üres álláshelyek
intézményvezető	1	1	0
telephelyvezető	1	0	1
vezető ápoló	1	1	0
osztályvezető ápoló	2	0	2
ápoló, gondozó	22	12 (2 fő szakképzetlen)	10
szociális és terápiás csoportvezető	1	1	0
terápiás munkatárs	2	2	0
szociális munkatárs	2	1	1
Összesen	32	18	14

funkcionális álláshelyek

Munkakör	Engedélyezett létszám	Betöltött létszám	Üres álláshelyek
műszaki referens	1	0	1
gazdasági ügyintéző	1	1	0
raktáros	1	1	0
munkaügyi előadó	1	1	0
adminisztrátor	1	1	0
élelmezésvezető	1	1	0
konyhai kisegítő	3	1	2
szakács	2	2	0
karbantartó	2	2	0
gépkocsivezető	1	1	0
portás	2	2	0
takarító	5	5	0
mosónő	2	2	0
Összesen:	23	20	3

Harangvirág Lakóotthon

Engedélyezett álláshelyek száma összesen: 3

Betöltött álláshelyek száma összesen: 2

szakmai álláshelyek

Munkakör	Engedélyezett létszám	Betöltött létszám	Üres álláshelyek
gondozó	1	1	0
segítő (fejlesztő foglalkoztatás)	2	1	1
Összesen	3	2	1

4.2.2. Tárgyi feltételek

A sajtoskáli Intézmény 2021. május 1. napjától működik az integrált intézmény székhelyeként. A lakólétszám csökkenésével több olyan helyiség kialakítása is megoldódott, melyek korábban az acsádi székhelyintézményben kaptak helyet.

Az igazgatási részleg a Kastélyépületben kapott helyet. Itt található a látogatói helyiség is, melynek minimális a kihasználtsága. A hozzátartozókkal történő személyes kapcsolattartás többségében az udvaron valósul meg.

Az elmúlt évben mindkét épületben felújították a villamoshálózatot, amelynek nyomai a Kastélyépületben a falakon még láthatók. Jelentős problémát, illetve többletköltséget jelent a fűtési szezonban az ablakok rossz állapota. Munkatársaim, látogatásuk idején a folyosókon több helyen beázás jeleit tapasztalták a falakon és a mennyezeten, amely az előregedett vízvezeték hálózat problémái miatt alakultak ki.

A házirend tűzvédelmről szóló előírásai ellenére az ellátottak között gyakran előfordul, hogy nem a kijelölt helyen dohányoznak, hanem a lakószobákban. A linóleum burkolaton jól látszanak a dohányzás nyomai, amely több helyen kiégett. A linóleum járólapra történő cseréje néhány szobában már megtörtént, azonban a többi lakószobában is szükséges lenne a burkolatcsere.

Az ágyak és a matracok jelentős részét kicserélték az utóbbi években, illetve a régiók cseréje folyamatosan történik vásárlás, valamint adományok útján.

A Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság 2022. évi vizsgálati jegyzőkönyve szerint a lakólétszám csökkenése következtében a tárgyi feltételekben jelentős javulás következett be. Csökkent a nagylétszámú szobák száma, illetve az egy ellátottra jutó lakóterület nagysága növekedett.

A Székhelyintézményben az ellátottanként 6 m² lakóterület, a zuhanyzók és nemenkénti illemhelyek száma megfelel a jogszabályi előírásoknak, az ellátottak 3, illetve 4 ágyas szobákban történő elhelyezése, valamint a gondozási egységenként legalább 20 m² alapterületű közösségi együttlétre szolgáló helyiség biztosított.

Az intézményvezető 2022. évi szakmai beszámolója szerint a *tárgyi feltételek vonatkozásában az akadálymentesítés nem biztosított teljeskörűen az épületekben*, lift nem áll rendelkezésre az ellátottak számára, a kerekesszék méretéhez az ajtószélesség, kapaszkodó, küszöbnélküliség részben biztosított, ezek a hiányosságok az épületek jellegéből adódnak.

A Székhelyintézmény a szakápoláshoz szükséges eszközökkel rendelkezik. Az elmúlt évben javításra került a szennyvíztelep szivattyúja és a Kastélyépület egyik kazánja, a régi, előregedett gyümölcsfák kivágásra kerültek. A foglalkoztató épület szigetelése, valamint

mindkét épület festése megtörtént és egy új iroda kialakítására is sor került, valamint vis maior forrásból befejeződött a pavilon épület elektromos hálózatának korszerűsítése.

A helyszíni látogatás során azt tapasztalták munkatársaim, hogy a Kastélyépület belső falai a festés ellenére helyenként rossz állapotban vannak, salétromosak. Az épület adottságai és műemlék jellege nem teszi lehetővé a teljes körű akadálymentesített környezet megvalósítását, azonban pozitívként említhető, hogy az elmúlt években sikerült megvalósítani néhány zuhanyzó és mellékhelyiség akadálymentes felújítását.

A *Lakóotthonban* a lakószobák tiszták, barátságosak az ellátottak ápolási szükségletének, életkorának, valamint ízlésének megfelelően vannak berendezve. A lakók személyes használati tárgyaikat, bútorikat is elhelyezhetik a szobáikban. A párok igény szerint használhatják az emeleten kialakított intim szobát. A közösségi használatra szolgáló helyiségek tágasak, otthonosan berendezettek. *A házban az akadálymentes közlekedés nem biztosított.*

Az Intézmény vezetője 2022. évi szakmai beszámolójában az alábbi felújítási, beszerzési igényeket jelezte a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, mint fenntartó felé:

- a Kastélyépületben az ablakok cseréje, homlokzat felújítása,
- a lakók elavult bútortárájának (ágyak, éjjeli szekrények) cseréje,
- a munkához szükséges technikai eszközök (számítógépek, laptopok,) elavultak,
- a Lakóotthonhoz járda kiépítése szükséges,
- lift nincs az épületekben,
- a gazdasági épület bejáratánál járólaponozás szükséges,
- a konyhánál égéstermék elvezetés kiépítése, padozat és nyílászárók cseréje, a tálalás megfelelő megoldása szükséges,
- a Lakóotthonban kiépített rámpa dőlésszöge nem megfelelő,
- a vízhálózat nem megfelelő, időszakosan kontroll vízmintha vétele és hálózatfertőtlenítés szükséges.

4.3. Az Székhelyintézmény által nyújtott szolgáltatások

A Székhelyintézmény a jogszabályban meghatározott teljes körű ellátást biztosítja az ellátottak számára, így:

- a lakhatást,
- az egészségügyi ellátást (rendszeres orvosi felügyeletet, szükség szerint szakorvosi ellátáshoz történő hozzájutást, ápolást, gondozást),
- a mentálhigiénés ellátást (személyre szabott bánásmódot, konfliktuskezelést, családi és társadalmi kapcsolatok ápolását, a hitélet gyakorlását),
- a foglalkoztatást (az egyéni állapotnak megfelelő szellemi és fizikai aktivitás fenntartását, megőrzését, kulturális és szabadidős programok biztosítását),
- a ruházattal és textíliával történő ellátást (azon ellátottak részére, akik nem rendelkeznek megfelelő ruházattal és textíliával),
- az étkezést (napi öt alkalommal az ellátott egészségi állapotának megfelelően, szükség esetén diétás étkezés biztosításával).

4.3.1. Az Székhelyintézmény egészségügyi ellátással kapcsolatos szolgáltatásai, gyógyszerellátás

Az intézményvezető tájékoztatása szerint a Székhelyintézmény minden lakója részére biztosított az egészségügyi alapellátás és szakellátás. Az alapellátás feladatait az Intézménnyel vállalkozói szerződésben álló orvos végzi, és ellátja az idült betegek gondozását, az akut

panaszokkal jelentkezők kezelését, esetleg kórházba irányítását, továbbá a kórházi osztályokkal történt egyeztetés útján kezdeményezi a betegek kivizsgálását. Esetenként kezdeményezi a rehabilitációs és az utókezelő osztályra történő beutalásokat is.

A szakápolási engedéllyel rendelkező Sajtoskáli székhelyen szükség esetén biztosított a vérvétel, EKG, infúzió adása, vénás injekció beadása, katéterezés, krónikus seb, decubitus kötözése.

Az intézményi orvos heti 4 órában szerdai napon, 12-16 óra között, a pszichiáter szakorvos keddi napokon 09-13 óra között rendel. Az intézményi orvos távolléte esetén a helyettesítése megoldott, központi ügyelet is rendelkezésre áll. A közvetlen egészségügyi ápolást a váltott műszakos beosztásban dolgozó szakképzett dolgozók nyújtják. A rehabilitációs szakorvos és sebész szakorvos havonta 1 alkalommal, illetve szükség esetén rendel a Székhelyintézményben. A szakorvosi ellátást a lakók részére a Sárvári kórház rendelőintézete és a Szombathelyi Markusovszky kórház rendelőintézete biztosítja.

Az ellátottak számára a szükséges gyógyszereket és gyógyászati segédeszközöket a jogszabályi előírásoknak megfelelően biztosítja az Intézmény. Az egészségi állapot javításához, vagy szinten tartásához szükséges alap gyógyszereket térítésmentesen bocsátják rendelkezésre.

Az Intézmény az alapgyógyszerkészletbe, valamint a rendszeres és eseti egyéni gyógyszeres szükséglet körébe tartozó gyógyszerek, továbbá a gyógyászati segédeszközök közül elsősorban a közgyógyellátási igazolványra felírható, illetve a társadalombiztosítás által támogatott gyógyszert és gyógyászati segédeszközt biztosítja.

Az alaplistás gyógyszerek minden hónapban kifüggesztésre kerülnek a faliújságra. Ezen túlmenően az egyéni gyógyszerigények költségét a lakók viselik. Az Intézmény az inkontinens ellátottak részére biztosítja a szükséges segédeszközöket.

Az SzCsM. rendelet 52.§ (6) bekezdésének megfelelően az Intézmény viseli az ellátást igénybe vevő rendszeres és eseti egyéni gyógyszeres szükségletének *teljes költségét*, ha az ellátást igénybe vevőnek a személyi térítési díja megfizetése után fennmaradó havi jövedelme nem haladja meg a szociális vetítési alapnak az Szocvtv. 117/A. § (1) bekezdésében meghatározott százalékát, vagy az ellátást igénybe vevő részére az intézmény biztosítja a költőpénzt.

Részleges költségét viseli az Intézmény, ha az ellátást igénybe vevőnek a személyi térítési díj megfizetése után fennmaradó havi jövedelme meghaladja a szociális vetítési alapnak az Szocvtv. 117/A. § (1) bekezdésében meghatározott százalékát, azonban ez a jövedelem nem fedezi az ellátást igénybe vevő egyéni gyógyszeres szükségletének költségét. Ebben az esetben az Intézmény az ellátást igénybe vevő jövedelmének a költőpénz összegét meghaladó részét az egyéni gyógyszeres szükséglet mértékéig kiegészíti.

Az SzCsM. rendelet 52. § (9) bekezdés szerint gyógyászati segédeszköz ellátása körében az Intézmény feladata a vényre felírt testtávoli eszköznek az intézmény költségén, a testközeli segédeszköznek az ellátott költségén történő biztosítása.

Ha a testközeli segédeszköz költségeinek viselésére az ellátott jövedelmi helyzete alapján nem képes, az Intézmény a költségvetés tekintetében az SzCsM. rendelet 52. § (6) bekezdésében foglaltak szerint jár el.

A helyszíni vizsgálat tapasztalatai alapján a nővérszobák rendezettek, az ellátottak egészségügyi dokumentációja átlátható, rendezett, zárható szekrényben van tárolva. A gyógyszereszekrények szintén rendezettek. A gyógyszerek szavatossági idejére nagy figyelmet fordítanak, azok lejáratát folyamatosan nyomon követik.

4.3.2. A korlátozó intézkedésekre vonatkozó eljárásrend

Korlátozó intézkedés rendelhető el a pszichiátriai betegek és fogyatékos személyek bentlakásos intézményében, ha az ellátott személy veszélyeztető, vagy közvetlen veszélyeztető

magatartást tanúsít². Korlátozó intézkedés kizárólag az Eütv. 192. §-a (1)–(2) bekezdése esetén, az ott meghatározott magatartások elhárításához szükséges legrövidebb ideig alkalmazható. Több lehetséges és alkalmas korlátozó intézkedés közül azt kell választani, amely az intézkedéssel érintettre a veszélyeztető, illetve közvetlenül veszélyeztető magatartás elhárításához szükséges legkisebb mértékű korlátozással, hátránnyal jár.³

A Székhelyintézmény rendelkezik a pszichiátriai betegek intézeti felvételének és az ellátásuk során alkalmazható korlátozó intézkedések szabályairól szóló 60/2004. (VII. 6.) ESzCsM rendeletnek megfelelő szabályzattal, amely a Házirend mellékletét is képezi.

Az intézményvezető tájékoztatása szerint az elmúlt években nem került sor korlátozó intézkedés elrendelésére a Székhelyintézményben.

4.3.3. Étkeztetés ruházattal textíliával történő ellátás

Az Intézmény Szakmai Programja szerint a 37/2014 (IV. 30) EMMI rendelet alapján a napi ötszöri étkezés biztosított, ebből legalább egy alkalommal meleg étel, az ellátottak igényeinek, valamint az előírásoknak megfelelően. A Sajtoskáli székhelyen főzőkonyha működik. Új lakóknál táplálkozási lap kerül felvételre. Minden ellátottnál rendszeresen, illetve szükség szerint végeznek MNA⁴ szűrést.

Az Intézmény vezetőjének tájékoztatása szerint a lakók elégedettségét személyes és étlapmegbeszélések során követik nyomon. Az étlapokat a tápláltsági állapotfelmérést is figyelembe véve alakítják ki, amelyet dietetikus ellenőriz. A járóképes ellátottak részére a gondozási részlegek étkezőjében biztosítják az étkeztetést, a fekvő személyek részére az étkezés a lakószobákban történik, szükség esetén gondozói segítséggel. A fekvőbeteg ellátottak gondozásakor a rendszeres folyadékbevitelről gondoskodnak.

A látogatóktól kapott vagy csomagban érkezett élelmiszert a saját, vagy a részlegekben található hűtőszekrényekben lehet elhelyezni, névvel ellátva.

Ha a lakó egészségi állapota indokolja, a részére, az orvos előírásainak megfelelő étkezési lehetőséget biztosítanak. Az ételmezésvezető a heti étrend összeállításánál a diéta mellett további betegségeket is figyelembe vesz (cukorbetegség, epebántalom). Az ételmezésvezetőnek a diéták összeállításában dietetikus segít.

A lakó saját ruházatát és textíliáját használhatja. Ezeket azonosító jellel látják el, hogy könnyebb legyen felismerni, megkülönböztetni. Amennyiben az ellátott nem rendelkezik megfelelő mennyiségű ruházattal, akkor az Intézmény biztosítja számára a jogszabály alapján három váltás fehérneműt és hálóruhát, az évszaknak megfelelő két váltás ruházatot és cipőt, valamint ellátottként három váltás ágyneműt, a tisztálkodáshoz szükséges anyagokat és eszközöket. Az ellátottak ruházatának tisztításáról és javításáról az Intézmény a Házirendben szabályozott módon gondoskodik. A textíliák mosását saját mosodáiban, illetve bérmosással biztosítja az Intézmény. A gondozó személyzet feladata, hogy az ellátottak ruházata mindig az évszaknak megfelelő, tiszta és rendezett legyen. A lakók ruházatának pótlása, cseréje folyamatosan történik. Problémát okoz azonban, hogy a lakók sokszor ragaszkodnak a régi, elhasználódott ruháikhoz, nem engedik azokat leselejtezni. A szekrények rendezését a lakók önállóan, illetve ápolói, gondozói segítséggel végzik.

² SzCsM r. 101/A. § (1) A pszichiátriai betegek, szenvedélybetegek és fogyatékos személyek bentlakásos intézményében, ha az ellátott személy veszélyeztető vagy közvetlen veszélyeztető magatartást tanúsít, az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény vonatkozó rendelkezéseit kell értelemszerűen alkalmazni.

³ A pszichiátriai betegek intézeti felvételének és az ellátásuk során alkalmazható korlátozó intézkedések szabályairól szóló 60/2004. (VII. 6.) ESzCsM rendelet 4 §. (6)

⁴ A malnutrició rizikószűrés olyan tevékenység, amelynek során azonosítják azokat az embereket, akik alultápláltak vagy veszélyeztetettek az alultápláltságra. Dr. Pálfi Erzsébet: A malnutrició rizikószűrése a dietetikus gyakorlatban,

4.3.4. Mentálhigiénés ellátás

Az intézményvezető beszámolója alapján a *mentálhigiénés ellátás keretében* segítik a lakók szabadidejének kulturált eltöltését, a családi és társas kapcsolataik ápolását, fenntartását és a hitélet gyakorlását. Kezelik és megoldást keresnek az esetlegesen kialakult konfliktushelyzetekre, elkészítik az ellátottak gondozási tervét. Segítenek a gondnokság alatt álló lakóknak az ügyeik intézésében, kapcsolatot tartanak a gondnokokkal és segítik a költőpénz beosztását. A mentálhigiénés gondozásnak elsődleges az célja, hogy megőrizzék és fejlesszék az ellátottak aktivitását, illetve a szomatikus-pszichés állapotot szinten tartásuk.

Az Intézményben rendszeresen készülnek a hagyományos ünnepekre és minden hónapban rendezvényeket szerveznek az aktuális ünnepekhez, évfordulókhöz kapcsolódóan a színjátszó csoport közreműködésével. Az intézményvezető tájékoztatása szerint a jó idő beköszöntével sétákat, az udvaron zenés-táncos vagy sportos jellegű foglalkozásokat, vetélkedőket és közös főzéseket szerveznek, amely alkalmakon szívesen részt vesznek az intézmény lakói.

A helyszíni vizsgálat alkalmával azt tapasztalták a munkatársaim, hogy az ellátottak közül csak kevesen voltak a szobájukban, a jó időnek köszönhetően többen az udvaron pihentek, néhányan a fejlesztő foglalkoztatásban dolgoztak.

A szociális és terápiás csoport végzi az előgondozásokat, amely során megismerik az Intézménybe bekerülni szándékozó személyek szükségleteit, elvárásait, érdeklődési körét és mentális állapotát. A megállapodások, szerződések elkészítése szintén a csoport feladata.

Az Intézmény lakóinak többsége idős, legyengült állapotú, mozgásában korlátozott, esetleg pszichés állapota miatt igényel szükségletei kielégítésében nagyfokú vagy teljes körű segítséget. Az ellátottak többsége önellátásra részben képes, illetve önellátásra képtelen. *Az Intézménybe bekerülő lakók, és a várakozók általános egészségi állapota egyre romló tendenciát mutat, gyakoriak az akut lefolyású betegségek, a demens ellátottak száma a statisztikai mutatók alapján évről évre növekszik. A családi kapcsolatokat, a pszichiátriai és a szenvedélybeteg ellátást nyújtó telephelyeken ápolják a legkevésbé a lakók. A Sajtoskáli pszichiátriai betegek otthonában élő 78 fő ellátott közül 34 fő esetében a családi kapcsolatok egyáltalán nem ismertek.*

4.3.5. Foglalkoztatás

A *szocioterápiás foglalkoztatás* célja az ellátottak meglévő képességeinek megőrzése, fejlesztése. A foglalkozások szervezésénél figyelembe veszik az ellátottak életkorát, egészségi állapotát, képességeit az egyéni gondozási tervekben meghatározottak alapján. A szocioterápiás foglalkoztatásban résztvevő ellátottak fejlesztő foglalkoztatás keretében nem foglalkoztathatóak, így elsődleges cél a munkaképesség fejlesztése annak érdekében, hogy az ellátott alkalmassá váljon a fejlesztő foglalkoztatásban való részvételre.

Fejlesztő foglalkoztatás a Sajtoskáli székhelyen működik. Az ellátottak tevékenyen közreműködnek a napi munkavégzés szervezésében, kertészeti munkákat, textil termékek előállítását és hulladék újra hasznosítást végeznek.

A fejlesztő foglalkoztatás célja a gondozási tervben, illetve az egyéni rehabilitációs programban foglaltak szerint a lakók felkészítése az önálló munkavégzésre vagy a nyílt munkaerőpiacon történő elhelyezkedésre. Szerződéssel 11 fő ellátott, Mt. szerint 6 fő ellátott vesz részt a foglalkoztatásban.

4.3.6. A költőpénz kezelése

A lakók pénzének kezelése és megőrzése az ellátott vagy a törvényes képviselő meghatalmazása alapján történik. Az ellátottak pénzének megőrzése a Magyar Államkincstárnál vezetett letéti számlán történik. A gondnok, a gondnokoltjai részére biztosított költőpénzt feladási csekken vagy utalással a bankszámlára fizeti be. Cselekvőképes ellátottak részére a nyugdíjból biztosítja az Intézmény a költőpénzt, illetve a hozzátartozók befizetése által. Az Intézményben a pénztárban kezelt készpénz megőrzése széfben elzárva történik. A lakók pénzének és betétkönyveinek nyilvántartása egyéni kartonon, valamint a kiadási és bevételi pénztárbizonylatok kiállítása, letéti modulban zajlik. A gondozottak részére történő készpénzfizetés és vásárolt termékek átadása két tanú jelenlétében történik, akik aláírásukkal igazolják a pénz és a termékek lakónak történő átadását. Az Intézmény ellátottjai, 1 fő kivételével, rendelkeznek rendszeres jövedelemmel, amelyből biztosítva van részükre a költőpénz. 1 fő részére az Intézmény biztosítja a kötelező havi költőpénzt.

4.3.7. Az ellátott személyek jog- és érdekvédelme, a panaszjog gyakorlása

A panaszjog gyakorlását és az érdekképviselési fórum működési rendjét az Intézmény Házi rendjének IX. pontja szabályozza.

Az Intézménybe történő felvételkor az intézményvezető írásos formában tájékoztatja az ellátást igénybe vevőt, illetve törvényes képviselőjét a szervezeti és működési szabályzat, korlátozó intézkedésre vonatkozó szabályairól, az ellátotti jogokról a korlátozó intézkedés alkalmazása esetén, az ellátottjogi képviselő, illetve az érdekképviselési fórum elérési lehetőségéről, a panaszjog lehetőségéről, gyakorlásának szabályairól, a korlátozó intézkedés végrehajtása előtt annak elrendeléséről és formájáról, valamint a korlátozó intézkedés feloldásáról.

A jogosult és hozzátartozója panasszal élhet az Intézmény vezetőjénél, vagy az Érdekképviselési Fórumnál az Intézményi jogviszony megsértése, személyiségi jogainak, kapcsolattartásának sérelme, az Intézmény dolgozóinak szakmai, titoktartási és vagyoni védelmi kötelezettségei megszegése esetén, az ellátás körülményeit érintő kifogások esetén.

Az intézményvezető tizenöt napon belül köteles a panasztevőt írásban értesíteni a panasz kivizsgálásának eredményéről. Amennyiben az intézményvezető határidőben nem intézkedik, vagy a panasztevő nem ért egyet az intézkedéssel, az intézkedés kézhezvételétől számított nyolc napon belül a fenntartóhoz fordulhat jogorvoslással.

A lakó megfogalmazhatja panaszát és a folyosón levő *panaszládába* írásos formába bedobhatja. A panaszláda ürítése hetente történik a szociális és terápiás munkatársak segítségével. A felmerülő problémák megbeszélése a *lakógyűlésen* történik.

Az *Érdekképviselési Fórum* félévente, illetve szükség szerint ülésezik akkor, ha az Intézmény ellátottja, illetve törvényes képviselője akár szóban, akár írásban az Érdekképviselési Fórum bármely tagját panasszal vagy bejelentéssel keresi meg.

Az *ellátottjogi képviselő* minden hónap utolsó csütörtökén 11-12 óráig személyesen fogadja a hozzá forduló lakókat. Telefonon más időpontban is elérhető. Az ellátottjogi képviselő nevét és elérhetőségét jól látható helyen a falújságra kifüggesztették.

Az Intézmény az ellátást igénybe vevők számára a szabad vallásgyakorlás lehetőségét és a hitélet gyakorlását biztosítja. Három egyház képviselői (katolikus, evangélikus, református) rendszeresen tartanak istentiszteletet a Székhelyintézményben.

5. A vizsgálat megállapításai

5.1. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja Fogyatékossgügyi Egyezmény 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/O.§ (1) bekezdései értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszasság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O.§ (2) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára, a *fogyatékossgügyi független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását* határoztam meg.

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási vagy *közszolgáltatást végző szerv*, hatóság tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszasság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. Az ombudsmani gyakorlat a *közszolgáltatást végző szervek* fogalomkörébe tartozónak tekinti a szociális ellátást nyújtó, így a fogyatékossgal élő személyeket gondozó bentlakásos intézményeket, amelyekre az ombudsman vizsgálati jogosultsága – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – egyértelműen kiterjed.

Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének d) pontja kimondja, hogy az alapvető jogok biztosa – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak a védelmére.

Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. *A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.*

5.2. Az alapvető jogok és alkotmányos elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteket.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának az Alkotmány szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érveléssel mondta ki azt, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*”

Ha összevetjük az Alaptörvény hivatkozott bekezdéseit a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény vonatkozó bekezdéseinek szövegével, akkor abból az állapítható meg, hogy a jelen vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok tekintetében nem hoz olyan változást az Alaptörvény szövege, amely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, tartalmi átértékelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

5.2.1. Az emberi méltósághoz való jog

A CRPD 3. cikke alapelveként deklarálja a veleszületett méltóság elvét és annak tiszteletben tartását. Az Alaptörvény II. cikke alapján az *emberi méltóság* sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírósági gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. A méltósághoz való jognak részét képezi az is, hogy minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között tilos indokolatlan, észszerűtlen különbséget tenni.

Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ami azt jelenti, hogy nem választhatóak külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűződő jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybíróság gyakorlatában nem a személy

szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat. Az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük. Az Alkotmánybíróság már az egyik első, 1990-ben hozott döntésében kimondta, hogy az emberi méltósághoz való jog általános személyiségi jog, amelynek egyes fontos eleme az önrendelkezés szabadsága. E határozatban hívták fel a figyelmet arra, hogy az önrendelkezési jog – mint az összes különös személyiségi jog – az egyén autonómiáját, az egyéni döntés szabadságát védi.

Az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdése alapján az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani, *védelmük az állam elsődrendű kötelezettsége*. A két évtizedes alkotmánybírói gyakorlat alapján állami szemszögből létezik az alapjogoknak *egy objektív intézményvédelmi oldala*: az egyén szubjektív (alanyi) jogának biztosításával, védelmével, érvényesülésével összefüggő tágabb értelemben vett pozitív állami kötelezettségeket összefoglalóan objektív *állami intézményvédelmi kötelezettségnek* nevezzük. Az objektív intézményvédelmi kötelezettség a negatív és pozitív állami kötelezettségekhez képest komplementer jellegű, vagyis feltételezi a szubjektív jog meglétét. Lényeges azt is leszögezni, hogy az állami intézményvédelmi kötelezettség tipikusan nem keletkezik az egyén oldalán alanyi jogokat, és az egyén részéről nem is kényszeríthető ki. Az Alkotmánybíróság töretlen és álláspontom szerint továbbra is irányadó megállapítása szerint az állam részéről garanciális feladatai ellátásához szükséges, hogy az egyes alanyi alapjogok biztosítása mellett az azokkal kapcsolatos értékeket és élethelyzeteket nemcsak önmagukban, az egyes egyedi igényekhez kapcsolódóan védje, hanem a többi alapjoggal összefüggésben kezelje. Az intézményvédelmi kötelezettségnek a testület szerint az alapjogokhoz kapcsolódó *értékekre* is ki kell terjednie. Az alapjog jogosultjai, valamint az állam különböző szempontjai és feladatai miatt az alapjog alanyi jogi, illetve objektív oldala nem feltétlenül fedi egymást. Az állam a szubjektív alapjog által védett körön túlmenően is meghatározhatja ugyanazon alapjog objektív, intézményes védelmi körét. Az Alkotmánybíróság megállapította azt is, hogy az *életvédelmi kötelezettség* – bár az alaptörvény külön nem nevesíti – azonban a korábbi Alkotmány 8. § (1) bekezdésének és az 54. § (1) bekezdésének együttes értelmezéséből következik. Az állam elsődrendű és alapvető fontosságú kötelezettsége az emberi élet védelme: nemcsak egyedi szinten, hanem *általában az emberi életet és létfeltételeket kell védenie*. Az állam objektív életvédelmi kötelezettsége az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdésének, illetve a II. cikkének együttes értelmezéséből továbbra is levezethető.

5.2.2. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékossgal élők védelme

A CRPD 5. cikke deklarálja, hogy a törvény előtt minden személy egyenlő, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre és kedvezményre. Az 5. cikk 2. pontja alapján a részes államok megtiltanak a fogyatékossgal alapján történő bármilyen hátrányos megkülönböztetést, és minden téren biztosítják a fogyatékossgal élő személyek számára a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet. Az 5. cikk 3. pontja értelmében: az egyenlőség előmozdítása és a hátrányos megkülönböztetés eltörlése érdekében a részes államok minden megfelelő lépést megtesznek, így biztosítva az ésszerű alkalmazkodást.

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése a korábbi Alkotmány 70/A.§-hoz hasonlóan tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat

mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. Cikk (4) bekezdése továbbá előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV. cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

Az Alkotmánybíróság a 42/2012. (XII. 20.) AB határozatban megállapította, hogy az Alaptörvény XV. cikke változatlan tartalommal fenntartja az egyenlőség általános, nem csak az alapjogokra kiterjedő – vagy, ahogy az Alkotmánybíróság gyakran nevezte: a „jogegyenlőség” – követelményét és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát. A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírói gyakorlat rögzíti, hogy a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott.

Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítéltető meg. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az egyenlő bánásmóddal és az esélyegyenlőséggel összefüggésben érdemes arra is utalni, hogy az alapvető jogok biztosa számára az Ajbt. immár fontos célként fogalmazza meg a *leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportokhoz* tartozó személyek jogainak fokozott védelmét, ugyanakkor eddig az országgyűlési biztosok – külön törvényi felhívás nélkül is – kiemelt figyelmet fordítottak az ebbe a csoportba tartozók alapvető jogainak a védelmére.

A töretlen ombudsmani gyakorlat alapján nyilvánvalóan e személyi körbe tartoznak a gyermekek, a nők, az idősek, a fogyatékosággal élő személyek, a betegek, ezen belül pedig kiemelten a pszichiátriai betegek, továbbá ide sorolhatók a fogvatartottak, a hajléktalanok.

A felsorolt egyes társadalmi csoportok más és más okokból (például az egzisztenciális helyzetük, életkoruk, egészségi vagy mentális állapotuk miatt) minősülhetnek veszélyeztetettnek, a közös pont bennük egyfelől az, hogy helyzetük miatt kiszolgáltatottak valamennyi állami, közhatalmi beavatkozással szemben. Másfelől esetükben súlyos és közvetlen következményekkel járhat az is, ha az állam nem tesz eleget egyes alkotmányos feladatainak, a speciális, rászorultakat segítő szabályozás és gyakorlat kialakításával, fenntartásával kapcsolatos kötelezettségeit nem, vagy nem megfelelően látja el. Legyen szó ugyanakkor indokolatlan közhatalmi beavatkozásról, vagy éppen állami feladat, kötelezettség elmulasztásáról, az érintettek jog-, illetve érdekérvényesítő képessége minimális.

A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség előmozdítása az állam számára eltérő jellegű, de szorosan összekapcsolódó feladatot jelent. A jogegyenlőség megteremtése, az egyenlő méltóságú személyként kezelés biztosítása elsődleges állami kötelezettség, míg az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékoság) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás nem fakultatív feladat: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására.

A CRPD preambuluma szerint a részes államok elismerik, hogy bárkinek a fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetése az emberi személy veleszületett méltóságának és értékének megsértése. Kötelezettséget vállaltak, hogy meghoznak minden

megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést az Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében; megtesznek minden megfelelő intézkedést. Ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében; kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg.

5.2.3. Az egészséghez való jog

A CRPD 25. cikke szerint a részes államok elismerik, hogy a fogyatékossgal élő személyek jogosultak a lehető legmagasabb színvonalú egészségügyi ellátásra a fogyatékossgal alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. A részes államok minden szükséges intézkedést megtesznek, hogy a fogyatékossgal élő személyek hozzáférjenek a nemhez igazodó egészségügyi szolgáltatásokhoz, beleértve az egészséghez kapcsolódó rehabilitációt.

Az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdése értelmében a testi és lelki egészséghez való jog érvényesülése, mint államcél az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint nem nélkülözheti a nemzetgazdaság mindenkori teherbíró képességének mértékét. Az Alkotmánybíróság utalt arra is, hogy általános ismervekkkel csak egészen szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami kötelezettség kritikus nagyságát, vagyis azt a szükséges minimumot, amelynek hiánya már alkotmányellenességhez vezet. Az 56/1995. (IX. 15.) AB határozat szerint a testi és lelki egészséghez való jogként meghatározott alkotmányi követelmény az államnak azt az alkotmányos kötelezettségét jelenti, hogy a nemzetgazdaság teherbíró képességéhez, az állam és a társadalom lehetőségeihez igazodva olyan gazdasági és jogi környezetet teremtsen, amely a legkedvezőbb feltételeket biztosítja a polgárok egészséges életmódjához, életviteléhez. Az alkotmánybírósági gyakorlat szerint a testi és lelki egészséghez való jog tehát önmagában alanyi jogként értelmezhetetlen, állami – intézményrendszert fenntartó, működtető – kötelezettségként fogalmazódik meg, amely magában foglalja azt a kötelezettséget, hogy a törvényhozó a testi és lelki egészség bizonyos területein alanyi jogokat határozzon meg.

5.2.4. A nemzetközi emberi jogi kötelezettségek érvényesítése

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítania kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen az Egyezmény által felállított és a Bizottság által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetőek össze az Egyezmény rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében. A CRPD 4. cikke a következők szerint rendelkezik az általános kötelezettségekről:

„1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossgal alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

- a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;
- b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;

- c) figyelembe veszik a fogyatékossgal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;
- d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezményrel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezményrel összhangban tevékenykedjenek;
- e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékossgal alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében;
- f) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg vagy segítenek elő az egyetemesen tervezett áruk, szolgáltatások, eszközök és létesítmények vonatkozásában, a jelen Egyezmény 2. cikkében meghatározottak szerint, amelyek a lehető legkisebb változtatással és anyagi ráfordítással megfelelnek a fogyatékossgal élő személyek speciális igényeinek, elősegítve felhasználhatóságukat és használatukat, valamint elősegítik az egyetemes tervezést a szabványok és irányelvek kidolgozása során;
- g) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg, vagy segítenek elő a fogyatékossgal élő személyek számára alkalmas új technológiák, beleértve az információs és kommunikációs technológiákat, a közlekedést/mozgást segítő eszközök, készülékek és segédeszközök elérhetőségének és használatának előmozdítására, elsőséget biztosítva az elérhető költséggel járó technológiáknak;
- h) hozzáférhető információkat biztosítanak a fogyatékossgal élő személyek számára a közlekedést segítő eszközökről, a készülékekről és segédeszközökről, ideértve az új technológiákat, csakúgy, mint a segítségnyújtás, támogató szolgáltatások és szolgálatok más formáiról;
- i) előmozdítják a jelen Egyezményben foglalt jogok oktatását a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó szakemberek és alkalmazottak számára az e jogok által biztosított jobb segítség- és szolgáltatásnyújtás érdekében.

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására [...].

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékossgal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződésai, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el [...].”

A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés⁵ 31. cikke értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni. A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény 1. cikke értelmében az Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása. Az Egyezmény alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy a fogyatékossgal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét.⁶ Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének

⁵ Magyarországon kihirdette az 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

⁶ CRPD 3. cikk a) pont

primátusából vezeti le a fogyatékossgal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit.

Mindehhez kapcsolódóan kiemelem, hogy a fogyatékossgtudomány szakértői szerint paradigmaváltást jelent a CRPD Egyezmény elfogadása. Nagy előrelépést jelentett a fogyatékossgal élő személyek jogainak orvosi szemléletéről a szociális szemléletre való áttérés, azonban ezt követte az újabb lépés: az emberi jogi megközelítés alapján való gondolkodás. Az emberi jogi szemlélet lényege az inkluzív (az alany autonómiájának a szociális közegben való érvényesülése) és szubsztanciális (lényegi, a fogyatékos embert, mint az emberi jogok alanyát, és nem tárgyát szem előtt tartó) gondolkodásmód.⁷

Az ombudsman alkalmas arra, hogy a maga semleges és kiegyensúlyozó, közvetítő szerepével, illetve a kizárólag az alapjogvédelemre fókuszáló tevékenységével, az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként valós tartalmat adjon a CRPD-ben foglaltaknak.

5.3. A vizsgálat érdeme tekintetében

5.3.1. A személyi és tárgyi feltételek vonatkozásában

A fogyatékossgügyi független mechanizmus keretében folytatott helyszíni vizsgálat során tapasztaltak alapján az Intézmény működésével kapcsolatban a következő alapjogi szempontú megállapításokat teszem.

Az Intézmény sajtoskái székhelyén a Vas Vármegyei Kormányhivatal által elrendelt létszámfelvételi zárlat van érvényben mindaddig, amíg a jogszabályban előírt követelmények, személyi és tárgyi feltételek nem teljesülnek. Az Intézményben engedélyezett ellátotti létszám 140 fő, azonban a létszámfelvételi zárlat következtében a vizsgálat időpontjában betöltött létszám 78 fő volt.

A rendelkezésre álló szakmai létszám a lecsökkent ellátotti létszám ellenére sem felel meg a jogszabályi előírásoknak. A pszichiátriai betegek otthona tekintetében 1 fő telephelyvezető, 2 fő osztályvezető ápoló, 10 fő ápoló-gondozó, valamint 1 fő szociális munkatárs, a rehabilitációs célú lakóotthonból 1 fő segítő munkatárs álláshelye volt betöltetlen. A vizsgálat idején a funkcionális álláshelyekről 3 munkatárs hiányzott.

Az üres álláshelyek a folyamatos álláshirdetések ellenére sem betölthetőek. Ennek oka – a kapott tájékoztatások szerint – a nem versenyképes bérezés, a határ közelsége, valamint a kórházak „munkaerő elszívó” hatása. A szabadságok ütemterv szerinti kiadása nem elvárható, az Intézmény dolgozói túlterheltek. Jelentős a rendkívüli munkavégzés elrendelése és a kereten felüli munkavégzés is.

Sajtoskálón a létszámhiány az ápoló-gondozó munkakörben foglalkoztatott munkavállalók körében a legjelentősebb. Az ápolási, gondozási feladatok ellátását az egész Székhelyintézményben 12 fő ápoló, gondozó végzi. A létszámhiány miatt a munkavállalók 12 órában dolgoznak. A kastély- és a pavilonépületben általában 1-1 munkavállaló kerül beosztásra nappalra és éjszakára is. A vezető ápoló a létszámhiány miatt a munkakörével járó feladatokon túl rendszeresen részt vesz a napi feladatellátásban is. Ezenkívül hetente a szakmai munka segítése és ellenőrzése érdekében valamennyi telephelyen közreműködik a feladatellátásban. Az évről évre fokozódó létszámhiányt az SZGYF vizsgálati jelentése⁸ is megerősítette; ennek következtében a felvételi tilalom feloldására nem kerülhet sor.

A szociális szektorban évek óta fennálló szakemberhiány és az ebből fakadó ellátási problémák már korábban is többször kerültek az ombudsman vizsgálati fókuszába. A vonatkozó vizsgálati jelentések – több diszfunkcionális körülmény mellett – megállapították,

⁷ Theresia Degener az ENSZ Fogyatékossgügyi Bizottságának alelnöke, az ENSZ Egyezmény kidolgozásának aktív résztvevője; 2013. január, Trier, Academy of European Law.

⁸ Lásd, részletesen 5. oldal

hogy a szociális szakma társadalmi, anyagi megbecsülése alacsony, így az az érdemi szaktudással rendelkező munkavállalók számára sokszor nem opció. Ezutóbbi körülmény, valamint a hiányos személyi és tárgyi feltételek összességében hozzájárulnak ahhoz, hogy a szociális bentlakásos otthonokban kialakult állapotok, a szakemberhiány mértéke veszélyezteti, sérti a mindenkit egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való jogot.

Az ombudsmani vizsgálatok tapasztalatai szerint a fenntartók és az intézmények egyre kevésbé képesek önerőből pótolni a hiányzó munkaerőt. Az Intézmény vezetőjének szakmai beszámolója is megerősíti, hogy az álláshirdetésekre nincs megfelelő számú jelentkező, vagy ha van is, a nagyrészüik alkalmatlan a munka elvégzésére, illetve szakképzetlen. Meglátásuk szerint megoldást a szociális dolgozók bérrendezése jelenthet olyan módon, hogy az ágazatban is olyan mértékű bért kaphassanak az ápoló-gondozó munkakörben dolgozók, mint az egészségügyben.

A fogyatékoságuk következtében is fokozottan hátrányos helyzetű emberek emberi méltóságát tiszteletben tartó ellátása szempontjából meghatározó az étletterükként szolgáló intézmény működésének, a szociális szolgáltatások lehető legmagasabb szintű szakmaisága, s annak naprakészen tartása; ebből kifolyólag garanciális jelentőségű a dolgozók – az érintett fogyatékosággal élő személyek egyedi igényeit és szükségleteit szem előtt tartó – feladatellátásához szükséges szakmai végzettség és létszám biztosítása.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az Intézményben tapasztalható fennálló nagyarányú dolgozói létszámhiány a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével, az érintett fogyatékosággal élő személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékosággal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

Az SzCsM r. 42. § (1) szerint – ha e rendelet másként nem rendelkezik – a bentlakásos intézményi lakószobában legfeljebb négy személy helyezhető el. Négynél több személyt egy lakószobában csak kivételesen indokolt esetben, valamint soron kívüli elhelyezésre vonatkozó igény esetén lehet elhelyezni, figyelemmel a Szocvtv. 92/K. § (5) megállapított korlátra.

A 41. § (4) bekezdés szerint pedig a bentlakásos intézmény akkor alkalmas gondozási feladatok ellátására, ha a lakószobában egy ellátottra legalább hat négyzetméternyi lakóterület, tíz ellátottra legalább egy fürdőkád vagy zuhanyzó, valamint nemenkénti illemhely jut és biztosított a folyamatos fűtés- és melegvíz-szolgáltatás.

A létszámfelvételi zárlat következtében a lakólétszám lecsökkent. Csökkent a nagylétszámú szobák száma, illetve az egy ellátottra jutó lakóterület nagysága is növekedett, így az ellátottanként 6 m^2 lakóterület, a zuhanyzók és nemenkénti illemhelyek száma megfelel a jogszabályi előírásoknak, az ellátottak 3, illetve 4 ágyas szobákban történő elhelyezése, valamint a gondozási egységenként legalább 20 m^2 alapterületű közösségi együttlétre szolgáló helyiség biztosított.

A CRPD 9. cikk 1. bekezdése megköveteli, hogy a részes államok azonosítsák és felszámolják a hozzáférhetőség előtti akadályokat és korlátokat, többek között a bel- és kültéri létesítmények vonatkozásában. A CRPD Bizottság ezen bel- és kültéri létesítmények közé sorolja a szociális intézményeket is.⁹

A Fot. 4. § ha) pontja alapján a szolgáltatás egyenlő eséllyel hozzáférhető akkor, ha igénybevétele – az igénybe vevő állapotának megfelelő önállósággal – mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban sérült emberek számára akadálymentes, kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető,

⁹ CRPD/C/GC/2 Fogyatékosággal Élő Személyek Jogaival Foglalkozó Bizottság, 2. számú általános észrevétel (2014) a hozzáférhetőségről

hb) az épület egyenlő eséllyel hozzáférhető, ha mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban sérült emberek számára megközelíthető, a nyilvánosság számára nyitva álló része bejárható, vészhelyzetben biztonsággal elhagyható, valamint az épületben a tárgyak, berendezések mindenki számára rendeltetésszerűen használhatók,

hc) az információ egyenlő eséllyel hozzáférhető akkor, ha az mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban sérült emberek számára kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető, az ahhoz való hozzájutás pedig az igénybe vevő számára akadálymentes.

A Szocvtv. 94/E. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézményi ellátást igénybe vevő ellátottnak joga van szociális helyzetére, egészségi és mentális állapotára tekintettel a szociális intézmény által biztosított teljes körű ellátásra, valamint egyéni szükségletei, speciális helyzete vagy állapota alapján az egyéni ellátás, szolgáltatás igénybevételére. Az alapszolgáltatásban részesülő számára az igénybe vett ellátáshoz kapcsolódó, az e törvényben meghatározott általános vagy speciális jogokat is biztosítani kell.

A vizsgálat feltárta, hogy a Sajtoskáli Székhelyintézményben és a Harangvirág Lakóotthonban *az akadálymentes közlekedés nem biztosított, az ellátottak részére lift nem áll rendelkezésre az épületekben. A zuhanyzók és a mellékhelyiségek csak részben akadálymentesek.* Nem hagyható figyelmen kívül az a körülmény sem, hogy a Vas Vármegyei Kormányhivatal a hiányos személyi feltételek mellett a tárgyi feltételek hiányára is hivatkozott a felvételi zárlat elrendelésekor.

A bentlakásos intézményben élő emberek számára maga az intézmény gyakran életük egyetlen színtere, ahol éveket, adott esetben évtizedeket kell eltölteniük, így fokozott a jelentősége annak, hogy ezt egészséges és emberhez méltó körülmények között tehessék meg. Az Intézményben kialakult körülmények között az Intézmény vezetése és az elkötelezett gondozók legjobb szándéka ellenére is nehezen biztosítható az ellátottak speciális helyzetét, állapotát figyelembe vevő, szükségleteikre reagáló szolgáltatásnyújtás.

A fentiekben részletezettek alapján megállapítom, hogy a Székhelyintézményben fennálló hiányos elhelyezési körülmények – akadálymentesség és a tárgyi feltételek hiánya – az érintett pszichiátriai beteg személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossággal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

6. Intézkedéseim

A jelentésben feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszásságok orvoslása, valamint jövőbeli bekövetkezésének megelőzése érdekében

- az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem az *belügyminisztert*, hogy szakértők bevonásával tekintse át a szociális szféra szakember ellátottságának helyzetét és gondoskodjon olyan stratégia, illetve célzott intézkedések kidolgozásáról, amelyek mentén a szociális ellátás megfelelő szakmai színvonalú és az ellátott személyek alapvető jogait érvényre juttató működtetése biztosítható, a munkaerőhiány orvosolható;
- az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem az *Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Vas Vármegyei Kirendeltsége*, valamint az Abt. 32. § (1) bekezdése alapján a *Rózsakert Integrált Szociális Intézmény vezetőjét*, hogy a jelentésben foglaltak

figyelembevételével tegyen meg minden lehetséges intézkedést a személyi és tárgyi feltételek megfelelő biztosítása érdekében, továbbá gondoskodjon az épület állagmegóvásáról, felújításáról és az akadálymentes környezet biztosításáról annak érdekében, hogy az Intézmény lakói méltó körülmények között élhessenek alapvető jogaik érvényesülése mellett;

- az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem a *Vas Vármegyei Kormányhivatal vezetőjét*, hogy a jövőben is kísérje fokozott figyelemmel és segítse az Intézmény jogszabályoknak megfelelő működését annak érdekében, hogy az Intézményben élő ellátottak alapvető jogai maradéktalanul érvényesüljenek.

Budapest, 2023. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

Melléklet

Rózsakert Integrált Szociális Intézmény (kastély épület)

4 ágyas lakószobák

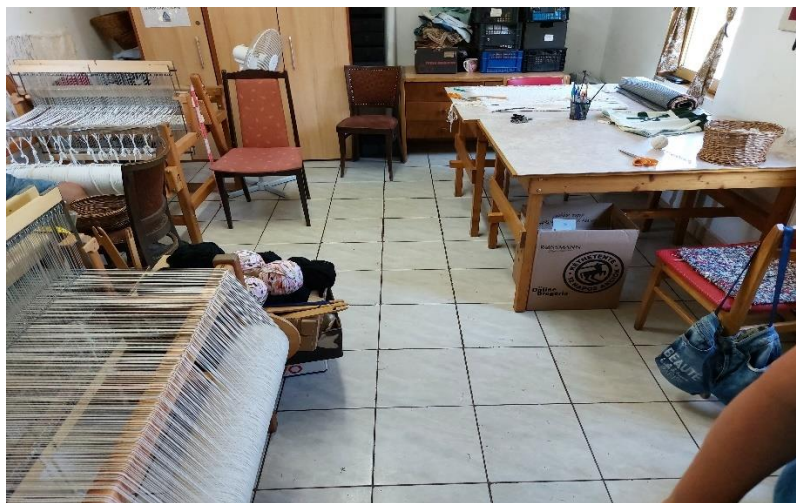
Oldal bejárat, lépcsőfeljáró

Látogatói szoba

Zuhanyzók, mellékhelyiségek

Foglalkoztató

A beázás jelei a folyosók mennyezetén

Pavilon épület

Pavilon felső szint (társalgó)

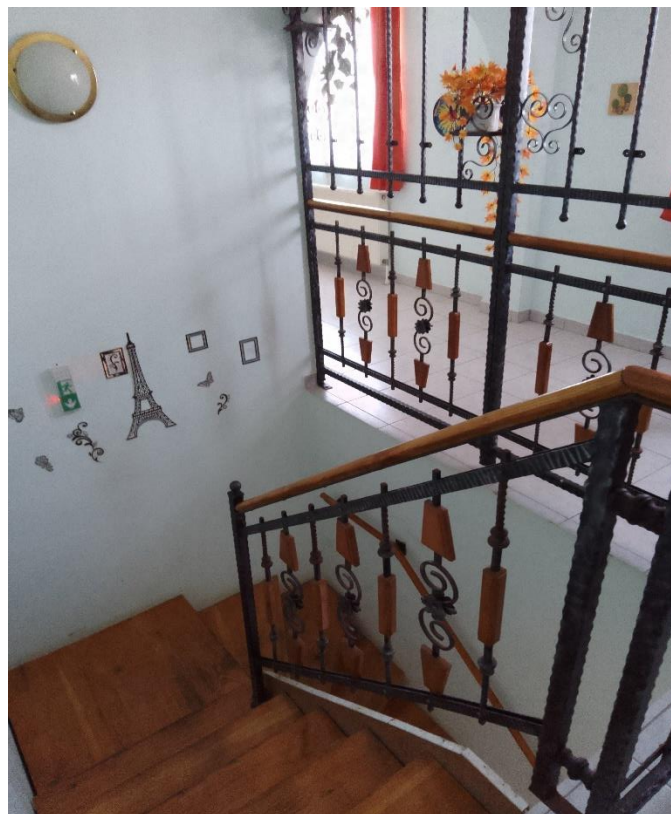
Harangvirág Lakóotthon

Lakóotthon (nappali, közösségi tér)

Lakóotthon (fürdőszoba, konyha)

Lakóotthon (lépcsőfeljáró)